

Osmanlı Askeri Tarihi

Mesut Uyar, Edward J. Erickson,

İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. bs., 2014, 673 sayfa, ISBN: 978-605-33-2281-8

Zafer ÖZLEBLEBİCİ*

Başta Osmanlı askeri tarihi olmak üzere askeri tarih alanında yapmış oldukları çalışmalarla ön plana çıkan dünün muvazzaf subayı, bugünün alanlarında tanınan iki önemli akademisyeni olan Mesut Uyar ve Edward J. Erickson tarafından ortak kaleme alınan kitap, Osmanlı ordusunun kuruluşundan dünyanın *ilk profesyonel askeri kurumu* ve *önde gelen savaş makinesi* haline gelmesini ve İmparatorluğun tarih sahnesinden silinişine kadar yaşanan süreç içerisinde çağa ayak uydurma yönünde girişilen değişim ve dönüşüm gayretlerini okuyucunun istifadesine sunmaktadır.

Kitabın kaleme alınmasındaki yazarların temel motivasyonu önsözde de belirtildiği üzere *Osmanlı askeri tarihi üzerine batılı tarihçiler tarafından yapılmış olan çalışmaların Avrupa perspektif ve değerleri çerçevesinde yürütülmesi sonucunda ön yargılı, hatalı ve abartılı değerlendirmeleri içeren eserlerin literatüre hâkim olması ve Osmanlı kaynaklarına dayalı bir referans eserin bulunmamasıdır*. Kitap bu eksikliği gidermek amacıyla Osmanlı askeri tarihini başlangıçtan son dönemine kadar bir

* Dr., Hv.Svn.Kur.Bnb., Öğretim Elemanı, Kara Harp Akademisi Komutanlığı, İstanbul, zozleblebici@gmail.com

bütünlük içerisinde inceleyerek, genel okuyucu kitlesine hitap edecek bilimsel bir referans eser olması amacıyla kaleme alınmıştır. Yazarlar tarafından ifade edildiği şekliyle kitabın yazılmasının üç maksadı bulunmaktadır (s. XIII): (1) *Osmanlı ordusunu geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırmak*, (2) *Batı dünyasında yaygın hata ve bilgisizliği gidermek*, (3) *ama her şeyden önemlisi onu genel askeri tarihçiliğin bir parçası haline getirmek*. Kitabın geneli ve yazarlar tarafından kitabın “14.yüzyıldan 20. Yüzyılın başlarına kadar ordunun geçirdiği gerek teşkilat düzeyindeki, gerekse entelektüel ve kurumsal değişimleri bir bütün halinde incelediği” önermesi birlikte ele alındığında kitabın asıl amacının *Osmanlı ordusundaki değişim ve dönüşüm faaliyetlerinin incelenmesi* olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kanımızca bu ifade en azından dördüncü madde olarak yazım maksatlarına ilave edilmelidir.

673 sayfa ile kitapçı raflarında göz korkutucu bir kalınlıkta duran kitap 32 sayfalık resimler ve 120 sayfalık notlar/kaynakça bölümleri çıkarıldığında 521 sayfalık nispeten makul bir hacme inmektedir. Bu nedenle başlangıçta okuyucunun gözü korkmamalıdır. Kitap kronolojik esaslı beş temel bölümden oluşmaktadır. Biz de yapacağımız incelemeyi bu bölümlemeye sadık kalacak şekilde kaleme almayı uygun gördük. Bu kapsamda her bölümün ana teması, ele aldığı konu/konuların kısa özeti, günümüze olan yansımaları ve dikkat çekici bilgiler özetlenecektir.

Erken Dönem Ortadoğu Askeri Sistemi ve Osmanlı Ordusunun Kuruluşu (1300-1451) isimli birinci bölümde nispeten küçük bir uç beyliği olan Osmanlı'nın köklerinin dayandığı Orta Asya göçebe askeri geleneği ile tarihi süreçte etkileşim halinde bulunduğu İslam ve Bizans askeri sistemlerini nasıl bir potada eriterek diğer beylikler arasından sıyrıldığı ve büyük bir güç haline dönüştüğü anlatılmaktadır. Bu bölüm sadece Osmanlı ordusunun ilk ve erken dönem yapısı hakkında bilgi vermeyip, dönemin diğer ciddi askeri sistemlerine yönelik de okuyucuya temel bilgiler sunmaktadır. Bu kapsamda Orta Asya bozkır göçebe askeri sistemi özellikle Moğollar özelinde irdelenmektedir. Orta Asya göçebe askeri mirasının akışkan ve sık tekrar edilmesi sonucu meleke haline gelmiş muharebe düzenlerinin ve bunun neticesinde ortaya çıkan komuta kontrol kolaylığının kazanımlarını Osmanlı savaş makinesi klasik dönem sonuna kadar koruyacak ve rakiplerine karşı bir kuvvet çarpanı olarak elde tutacaktır. Bu noktada *tabur cengi* adı verilen ve Osmanlı ordusunca özgün olarak geliştirilip başarıyla tatbik edilen muharebe düzenine ayrı bir parantez açmak yerinde olacaktır. Bohemyalı Husçular'ın⁷⁸ *taboor* (*wagenburgen*) muharebe düzeninin Osmanlı ordusunca uyarlanmış hali olan bu düzen yeniçeriler, topçular ve top arabalarının müşterek bir şekilde muharebe etmesi esasına dayanmaktaydı. Günümüz ordularının üzerinde önemle durduğu birlikte çalışabilirlik (interoperability) felsefesinin güzel bir örneği olan bu muharebe düzeninde birbirlerine zincirlerle bağlı savaş arabaları içerisindeki tüfeklerle teçhiz edilmiş yeniçeriler merkezde, piyade yeniçeriler bunların gerisinde, hafif süvari birlikleri ise kanatlarda muharebeye başladılar. Merkezin ilerisinde ise asıl gücü erken fark etmeyi önleyen azab örtme birliği bulunurdu. Düzenin esası ise düşmanın örtme kuvvetiyle erkenden açılıp yayılmasına,

⁷⁸ 1420-34 yılları arasında Habsburglar ve müttefiklerine karşı isyan eden Bohemyalı (günümüz Çek Cumhuriyeti) isyancılar. Günümüzde kullanılan tabur kelimesi de Çekçe dilinden Türkçe'ye geçmiştir.

asıl birliğin süvari kuvvetleri ile kuşatılıp sahte geri çekilmelerle merkezdeki yeniçerilerin imha bölgesine kanalize etmeye dayalıydı. *Batı'dan Doğu'ya bütün düşmanların yüreklerine korku salan* bu muharebe düzeni o denli büyük bir şöret kazanmıştır ki, düzeni Osmanlı'ya öğreten Macarlar ve Habsburglar bile Osmanlı'nın geliştirdiği şekli taklit etmeye çalışmışlardır. Bu örnek farklı ülke doktrinlerinin birebir tercüme edilerek uygulanmaya çalışılması yerine, esaslarını muhafaza edip mevcut imkân ve kabiliyetlere uygun olarak milli sisteme özgün bir hale getirilmesinin sağlayacağı faydalara güzel bir örnek teşkil etmektedir. Böylesine önemli ve Osmanlı ordusunun temel muharebe düzeni olan *tabur cengin*in ilerleyen baskılarda destekleyici şemalarla izah edilmesinin okuyucunun bu düzeni zihninde daha sağlıklı canlandırmasına yardımcı olacağını düşünüyoruz. Benzer şekilde İslam askeri sistemi Emevi, Abbasi ve Memluk dönemleri özelinde temel esasları kapsamında yine bu bölümde ele alınmaktadır. Bu kapsamda *eyalet orduları ve merkezi ordu* olarak ikili yapıya dayanan ordu yapısı, *köle asker sistemi* ile *devşirme sistemi* benzerliği, *gulam sistemi* ile *yeniçeri teşkilatının* ortak noktaları ve kaderleri bu mirasın Osmanlı ordusu üzerindeki göze çarpan yansımalarıdır. Son olarak da Bizans askeri sisteminin Osmanlı ordusuna etkileri konusu üzerinde durulmaktadır. Bu etkileşim kapsamında her ne kadar Selçuklu mirası üzerinden de olsa silah, teçhizat, unvan ve terminoloji benzerliği yanında özellikle klasik dönem Osmanlı ordusunun temel dayanaklarından olan *timar sistemi* ile Bizans *pronoia sistemi*⁷⁹ benzerlikleri dikkat çekicidir.

İmparatorluğun göz kamaştırıcı *Klasik Dönem (1451-1606)*'i askeri sisteminin tasvir edildiği ikinci bölümde çağına damgasını vuran Osmanlı savaş makinesinin yeniçeriler başta olmak üzere profesyonel düzenli ordu yapısı ve bu yapıyı oluşturan alt sistemleri detaylarıyla ele alınmaktadır. Bu inceleme sadece ordunun ana muharip unsurları olan Kapıkulu Ocakları ile sınırlı kalmayıp, genellikle Osmanlı askeri gücünün ihmal edile gelen muharebe destek ve muharebe hizmet destek sınıfları, sayısal çoğunluğu teşkil eden eyalet askerleri ve farklı fonksiyon alanlarında hizmet veren yardımcı sınıfları da kapsayacak şekilde yürütülmüştür. Döneminin Osmanlı ordusunun teşkilat yapısının ortaya konulmasının ardından dönemin askeri sisteminin genel karakteristiklerinin yansıtılması maksadıyla İstanbul'un fethi, Yavuz Sultan Selim'in İran ve Mısır seferleri ile Kanuni dönemi Rodos ve Macaristan seferleri lojistik hususlar, komuta kontrol sistemi, askeri liderlik, kullanılan doktrin konularını da kapsayacak detayda masaya yatırılmıştır. Bu noktada kitabı benzerlerinden ayıran önemli bir detaya dikkat çekmek yerinde olacaktır. Çoğu tarihçi tarafından *Osmanlı asr-ı saadeti* olarak adlandırılan ve okuyucular tarafından da mevcut övgü dolu çoğu zaman da destansı anlatımların büyük bir hazla okunduğu klasik anlatının yerine bu dönem içerisinde ordunun *efsanevi görüntüsünün* altında yatan ve gelecekte oldukça baş ağrıtaçak ana problem sahaları da *Osmanlı Ordusunun Askeri Etkinliği* alt bölümünde tüm çıplaklığıyla gözler önüne serilmektedir. İstanbul'un fethinin tüm görkemiyle tasvir edilmesinin yanı sıra, aynı ordunun *Fatih* unvanlı başkomutanıyla giriştiği beş

⁷⁹ Bizans imparatorluğunda 12. yy.da ortaya çıkan, orduya sağlanan askerlerin devamlılığını ve kalıcılığını sağlamak adına kurulan toprak bağışlama ve bu bağış askerli yükümlülüklerle bağlama sistemi.

büyük muhasaradan⁸⁰ başarısızlıkla ayrılmasının nedenlerinin de detaylarıyla ele alınması bunun güzel bir örneğidir. Bu bölümde yer alan dikkat çekici ve okuyucuyu şaşırtıcı nitelik taşıyan bazı bilgilere değinilmesi yerinde olacaktır. Fatih Sultan Mehmed'in planlama ve organizasyon becerisinin kendini muharebenin sevk ve idaresinden çok en iyi idari ve lojistik düzenlemelerde göstermesi, fethedilen bölgelerden ele geçen genç erkeklerin Kapıkulu Ocakları'na alınmasının çoğu zaman bizzat Fatih Sultan Mehmet tarafından yapılıyor olması, Yeniçeri Ocağı'nın bütün Avrupa'nın ilk daimi piyade birliği olduğu ve benzerlerinden *en az bir asır önce* kurulmuş olması, Ordu içerisinde üniformaların şekil ve giyim esaslarının kanunlarla belirlendiği ve bu uygulamada Osmanlı'nın Avrupalı emsallerinden *en az iki asır önde* bulunması, günümüzün istihkâm sınıfı olan Osmanlı lağımcılarının kullanmış olduğu teknikler ve muharebe sahasında ortaya koymuş olduğu performans açısından çağdaşı Avrupa ordularından *bir asır ileride* olması, Osmanlı askeri mühendislerinin 18. yy başlarına kadar Avrupalı emsalleriyle aynı seviyede top tasarlayıp üretebildikleri, aidiyet duygusu ve birlik ruhu oluşturmak maksadıyla yeniçeri ocaklarında sembol ve armaların kullanıldığı, hatta bu armaların askerlerin omuzlarına dövme olarak kazındığı, Yeniçeri Ocağı'nın maaş garantisi, vergi indirimleri, şehit ailelerinin devlet güvencesi altında bulunması gibi hiçbir Avrupa ordusunun sahip olmadığı sosyal hak ve güvenceye sahip olması bunlardan en dikkat çekici olanlarıdır. Tüm anlatılanların sonucunda *Klasik dönem Osmanlı ordusunun oldukça pragmatik, kendine özgü sistemler geliştirebilen, askeri gelişmelere açık ve değişime ayak uydurabilen, tarihi tecrübelerden ders çıkarmayı bilen, harekât ve lojistik fonksiyon alanlarını başarıyla entegre eden, hakimiyeti altında bulunan tebaanın askeri potansiyelini etkili bir şekilde bünyesine dahil etme becerisine sahip* bir organizasyon olduğunu söyleyebiliriz. Bu döneme ait üniforma ve sosyal hakların düzenlemesi, uygulanan protokol kuralları gibi idari konulara ait detaylı bilgiye sahipken, subayların muharebe görevleri, taktik görev ve sorumluluk paylaşımı, emir komuta münasebetleri, yürütülen karargâh ve kurmay hizmetleri gibi daha harekâta yönelik hususların bilinmediği vurgusu, taktik konularda eser ortaya koymadaki yetersizliğimiz ve örtük bilginin kurumsal hale dönüştürülmesi yönünde önemli bir araç olan sürekli yönerge/devamlı talimat oluşturma eksikliğimizin kökeni hakkında ilginç bir bilgi sunmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünde Avrupa'da yaşanan askeri gelişmelere ve belki de daha da önemlisi iç ve dış tehditlere karşı koymada yaşanan sıkıntılara paralel olarak Osmanlı ordusunun *Dönüşüm ve Reform Çabaları (1606-1826)* incelenmektedir. Bu bölümün başında öncelikli olarak 1606 Zitvatorok Antlaşması sonrasında sona eren klasik Osmanlı ordu sisteminin özellikle batıda Habsburg, doğuda İran tehdidine karşı aynı anda hem batıda hem de doğuda savaşma becerisini kazanabilmek maksadıyla yürütmüş olduğu dönüşüm faaliyetleri ele alınmaktadır. Bu kapsamda değişen savaş teknoloji ve felsefesine uyum sağlamak için Avrupa'da yürütülen çalışmalar yakından takip edilmiş, az sayıda profesyonel askerden oluşan ordu çekirdek profesyonel bir mevcut muhafaza edilerek çok farklı kaynaklardan asker temin edebilen büyük bir ordu haline getirilmiş, ateşli silahların mevcudu ve

⁸⁰ Belgrad, Yayçe, Alacahisar, İşkodra ve Rodos muhasaraları.

kullanım alanları arttırılmıştır. Bu başarılı dönüşümün temelini ise lojistik ve personel politikalarında yapılan düzenlemeler ile harp ekonomisinin dönüşüm politikalarına uygun hale getirilmesi oluşturmuştur. Bu dönem içerisinde yürütülen dönüşüm çalışmalarının sonucu ise maalesef tam bir başarısı öyküsü olamamıştır. Dönüşüm politikalarının İmparatorluğun geniş kesimlerini etkileyen sosyo-ekonomik sonuçları yazarların ifadesiyle bir kısım *yan etkileri* de beraberinde getirmiştir. Celali isyanları gibi geniş kesimleri etkileyen halk isyanları, askeri ayaklanmalar, sosyal huzursuzluk ve eşkıyalığın artması bunlardan en önemlileridir. Bu dönüşümün ardından girilen ilk büyük sınav olan 2'nci Viyana Kuşatması ve sonrasındaki Kutsal İttifak Savaşı ise Osmanlı için tam bir felaket olmuştur. Tam bu noktada kitap yine özgün ve iddialı bir önerme ortaya koymaktadır. Yaşanan bu felaketin sebebi yaygın görüşe göre *Osmanlı yönetici seçkinlerinin klasik düzeni bozulan, üstünlüğü rakiplerine kaptırması ve gerilemekte olan Osmanlı ordusunun imkân ve kabiliyetini görememiş olması ve neredeyse başarı şansı olmayan bir teşebbüse kalkışmalarıdır*. Kitap bu ezberi bozarak *Osmanlı ordusunun dönüşümünü çağın gereklerine uygun olarak tamamlamış olduğunu, tüm sefer boyunca görevini başarıyla yerine getirdiğini ve zaferi son anda elinden kaçırdığını* iddia etmektedir. Yazarlara göre *yenilginin asıl müsebbibi stratejik komuta ve operatif harekâtın yürütülmesinde bir dizi değerlendirme yanlışları yapan seferin komutanı, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'dır*. Yani asıl sebep, Osmanlı Ordusu'nun Avrupalı rakiplerinden geri kalmış olması değil, stratejik ve operatif seviye yapılan komuta hatalarıdır. Bu görüşü destekleyici detaylı ve spesifik harp tarihi örnekleri için kitabın ilgili bölümünü adres gösteriyoruz. Yazarlara göre bu felaketin *ilk ve en önemli sonucu Osmanlı askeri dönüşümünü aniden sonlandırmasıdır*.

2'nci Viyana Kuşatmasını takip eden dönemde İmparatorluk 17.yy sonuna kadar aralıksız olarak kendini savaş içerisinde bulmuş ve bunun sonucu olarak da eğitimli ve muharebe tecrübesi olan çok sayıda personel yitirilmiştir. 17. yy ortalarında tartışılmaya başlayan, 18. yy başında ise bir mecburiyet olarak görülen “askeri ıslahat (reform)” ihtiyacının temelinde bu sebep bulunmaktadır. 1718 Pasarofça Antlaşmasıyla Osmanlı yönetimi ve ricalin büyük kısmı Avrupa'nın askeri üstünlüğünü kesin olarak kabul etmiş ve bu üstünlüğün altında yatan sebeplerin neler olduğunun arayışı içerisine girmiştir. Bu dönemde askeri reform konusunda yapılan tartışmaların ana eksenini “*klasik dönem başarılı askeri sistemini diriltmek ve Avrupa'daki modern örneklere göre yepyeni birlikler ve yeni bir askeri sistem kurmak*” fikri oluşturmaktaydı. İhtiyacın doğru tespit edilmiş olmasına rağmen askeri reform konusunda karar vericilere görüş bildirenlerin askeri tecrübeleri olmayan kişiler olması ve askerlerin süreç dışında tutulması dönemin en önemli karakteristiği olarak vurgulanmaktadır. Tüm bu tartışmalar sonucunda Avrupalı modelleri örnek alma fikrine dayalı bir dizi reform hareketine girilmiş ve yeni düzenli ordu birlikleri (Nizam-ı Cedid) teşkil edilmiştir. Tımarlı sipahilerin lağvı, Yeniçeri Ocağı'nın kanlı bir şekilde ortadan kaldırılması (Vaka-i Hayriyye) ile sembolize edilebilecek klasik Osmanlı askeri sisteminin sona erışı bu dönüşümün en önemli sonucu olacaktır. Kanımızca bu bölümde yer alan *İlk Reform Çabaları* ve *III. Selim Dönemi Öncesi 18. Yüzyıl Reformları* adlı kısımlar günümüzde de geçerliliği olan ve sadece asker kişilerce değil değişim, dönüşüm, kurumsal gelişim gibi konularla

ilgilenen her yönetici tarafından mutlaka okunması ve ders çıkarılması gereken bir mahiyettedir. Reform yapmak amacıyla yola çıkılmasına ve askeri reform ihtiyacının farkında olunmasına rağmen Avrupa’da yaşanan dönüşümün –paradigma kırılmasının- takip edilememesi ve harbin yeni dinamiklerinin anlaşılabilmesi, tüm gayretlerin askerlik mesleğini bilmeyen ve Osmanlı ordusundaki uygulamanın farkında olmayan kişilerce yürütülmesi gerçekten ibretlik örneklerdir. Bunun neticesi olarak reformcular mevcut sorunları ve dönüşüm dinamiğini bir türlü doğru anlayamamış ve sorunların çözümünü klasik dönem uygulamaların ihyasında görerek bir dizi *disiplin operasyonları* ile dönüşümü sağlayabilecekleri yanılgısıyla hareket etmişlerdir. Bu dönemin bir diğer karakteristik özelliğinin ise Batı’nın askeri üstünlüğüne olan kesin inançtır. Bu inanç o derece kesindir ki, dönemin reformcuları Avrupa’dan örnek aldıkları veya taklit etmek istedikleri birçok askeri kurum, taktik ve tekniğin bünyesindeki sorunları ve bunları geliştirmeye yönelik çabaları fark edememişlerdir. Benzer şekilde bir konuda reform yapılmasına karar verildikten sonra ülke içinde kolaylıkla istifade edilebilecek bilgi birikiminin kullanılması yerine⁸¹ Avrupa’dan ithal etme seçeneği imparatorluğun son dönemine kadar devam edecektir. Bu dönemin tüm reform çabalarına rağmen İbrahim Müteferrika ve Ahmed Resmi’nin de yerinde tespit ettikleri üzere asıl sorunu teşkil eden *eğitimli subay eksikliği ve komuta kontrol zafiyeti* gözden kaçmıştır. Dönemin İngiliz askeri gözlemcileri bu eksikliği çok yerinde tespit etmektedir (s.230):

“Osmanlı askeri mükemmel bir savaşçı olmak için gereken cesaret, dayanıklılık ve savaşma arzusu gibi temel niteliklere sahiptir. Ancak bunlara komuta edecek eğitimli ve kabiliyetli subaylar bulunmadığından Avrupalı düşmanlar karşısında durma şansları sınırlıydı.”

Bu temel sorunun çözümü için 19. yy yarısına kadar beklenecektir.

Dördüncü bölüm olan *Hayatta Kalma Mücadelesi (1826-1858)* adlı bölümde ise Napolyon sonrası dönemde oluşan Avrupa askeri sistemine entegre olma ve bu yeni paradigmaya uyum sağlama gayreti ile aslında bu çabanın bir sonucu olarak ordunun imparatorluğun hayatta kalması ve modernleşmesi adına atılan reform adımlarının lokomotifine haline gelmesi tasvir edilmektedir. Bu dönemin mercek tuttuğu zaman diliminin sadece 32 sene olmasına rağmen ortaya konulan dönüşüm gayretlerinin yoğunluğu dikkat çekicidir. Bu dönemde de dönüşüm faaliyetlerinin ana dinamiği maalesef değişime ayak uydurma ve paradigmayı yakalama motivasyonu değil özellikle batı ve doğudan imparatorluğu kıskacına almaya başlayan Rus tehdidine karşı koyabilmek olmuştur. İmparatorluğun siyasi eliti çıkış yolunu yine Avrupa tarzı bir modernleşmede görmüştür. Bu dönemin en önemli karakteristiği ise ordunun reforma tabi tutulması fikrinin her kesim tarafından büyük bir kabul görmesine rağmen, reformların çeşidi ve kapsamının büyük tartışma konusu olmasıydı. Yeniçeri Ocağı’nın ortadan kaldırılması sonrasında reformcular yeni bir askeri sistemin tesisi için iyi niyetle çalışmaya başlamış,

⁸¹ Matbaa örneği: İspanya’dan gelen Yahudiler 1495 yılında ilk matbaayı işletmeye başlamışlardı. İbrahim Müteferrika tarafından açılan matbaa 1727 tarihlidir.

ancak belki de yapılabilecek en büyük hata yapılarak stratejik yönetim mantığı eksikliğine bağlı olarak ortak bir amaç ve strateji olmaksızın aynı anda, ama birbirlerinden kopuk bir şekilde mevcut sistem yıkılıp yerine yenisi tesis edilmeye çalışılmıştır. Yapılan reformlar neticesinde Osmanlı ordusu profesyoneller yerine zorunlu askerlikle mükellef Müslüman köylülerden kurulu bir orduya dönüşmüş, “*Muallem Asakir-i Mansure-i Muhammediye (Muhammedin Talimli ve Muzaffer Askerleri)*” isimli yeni bir ordu teşkil edilmiş, ilk mektepli subaylar mezun olmuş ve muharebe meydanlarında yerlerini almış, Osmanlı ordusu Avrupalı danışmanların bir laboratuvarı haline gelmiştir. Yazarlar tarafından da ifade edildiği gibi bu dönem reform hareketleri *doğru yönde atılmış yetersiz adımlar* olarak kalmıştır. Batılı askeri gözlemcilerin yeni kurulan *Mansure birlikleri* ile ilgili tespitlerinin aktarıldığı paragraf bu gerçeği gözler önüne seren çarpıcı ve trajikomik örneklerden sadece birisidir (s.277):

“Batılı askeri gözlemcilerin hayret dolu bakışları altında, Mansure subayları birliklerini Napolyon öncesi taktik ve tekniklere göre eğitmeye çalışıyorlardı. Askeri bilgi birikimi ve tecrübe o kadar azdı ki, çoğu temel eğitim konuları bile icra edilemiyordu. Merkezi emir komuta ve denetim sistemi olmadığı için her alay talim ve manevraları kendi başına icra ve hatta icat etmeye çalışıyordu. Sultan Mahmud’un geometrik şekillere düşkünlüğünü bilen alay komutanları, askeri açıdan saçma ve kullanışsız olsa da garip geometrik şekillerde muharebe düzenleri icat ederek padişahın teveccühünü kazanmaya çalışıyorlardı.”

Prusya ordusunun mimarı ünlü askeri teorisyen Helmuth von Moltke ise Mansure ordusunu “*Avrupalı tarzda disipline edilmiş, Rus ceketi ve Türk pantolonu giyen, Fransız üzeni ve İngiliz kılıcı kullanan garip bir karışım*” olarak niteleyecektir. Enderun Talimgâhı’nda da durum pek farklı değildir. Faaliyetler gerçek anlamda bir eğitim planı çerçevesinde değil de, padişahın dilek ve zevkine göre belirlenip uygulanıyordu. *Asıl amaç askeri bilgi ve beceri kazanmaktan ziyade, padişahı eğlendirmek ve gözüne girmektir* (s. 281).

Paradigmayı yakalamaktan uzak, sadece görüntüye ve gösterişe dönük yapılan reformların (!) uygulamada ne kadar yetersiz kalacağı 1828-29 Osmanlı-Rus Savaşı ve Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı sırasında yaşanacak hezimetlerle herkes tarafından anlaşılacaktır. Bu iki büyük hezimet sonrasında Sultan II. Mahmud belki de ilk doğru reform adımını atarak olağan üstü bir kararlılık ve liderlik göstererek, sorunun temeline yönelik yani subay ve komuta heyetini hedef alan bir reform paketini hayata geçirecektir. Bu kapsamda öncelikle Avrupa’ya askeri eğitim almak maksadıyla subaylar gönderilmiş, hatta sayının artması ve ortaya çıkan denetim zorlukları nedeniyle 1857 yılında Paris’te Fransız hükümeti himayesinde *Mekteb-i Osmani* adlı bir okul bile açılmıştır. Ancak bu geçici çözümler de fayda sağlamayacak askeri reformun yurtdışına öğrenci gönderilmesi ile değil, ülke içinde subay yetiştirecek bir okulun açılması gerçeği sonunda görülecek ve 1834 yılında günümüzün Kara Harp Okulu yani *Mekteb-i Ulum-u Harbiye* açılacaktır. O dönemde farkına varılamamış olsa da Harbiye’nin açılışı bu dönemin en önemli reform hareketi ve Osmanlı

modernleşmesinin de dönüm noktasını teşkil edecektir. Harbiye'nin ilk öğrencilerinin yetersiz eğitim seviyeleri nedeniyle öncelikle günümüz ilkökul eğitimine denk gelen temel eğitime tabi tutulmuş olmaları, ilk mezunların tam on dört yıl sonra ve sadece on mezun olacak şekilde verilmesi, mezunların dönemin şartlarına göre yüksek olan eğitim seviyeleri nedeniyle farklı devlet kurumlarında görevlendirilmeleri nedeniyle hiçbirinin kıtalara gidememiş olması son derece ilginç ve az bilinen bir gerçektir. Tüm bu reform çabaları sonrasında yaşanan Kırım Savaşı da Osmanlı ordusunun dönüştürülmesine yönelik atılan adımların yetersizliğini gözler önüne serecek, ancak tüm olumsuzluklara rağmen özellikle subay yetiştirme adına atılan tohumların filizlenmeye başladığı da görülecektir.

Kitabın *Sonun Başlangıcı (1861-1918)* adlı beşinci ve son bölümünde ise imparatorluğun yıkılması sürecinde Osmanlı ordusunun gerçekleştirdiği reformların sonuçları değerlendirilmekte ve Sarıkamış-Çanakkale gibi neticeleri itibariyle birbiriyle çelişkili muharebelerin askeri sonuçları ile reform hareketlerinin ilişkisi tartışılmaktadır. Bu dönemde ordu içerisindeki reform hareketleri eğitim ağırlıklı olacak şekilde devam etmiş, ancak açılan okullar yeni bir yan etki olarak alaylı-mektepli çatışmalarını da beraberinde getirmiştir. Yine bu dönem içinde de yurtdışından askeri uzman getirilmesi geleneğine devam edilmiş, ancak önceki dönemlerdeki farklı ülke askeri uzmanları yerini bir Alman tekeline bırakmıştır. Geleneksel Rus tehdidinin yanı sıra Trablusgarp'ta İtalya'yla girişilen mücadele, Balkan Savaşları ve nihayetinde Birinci Dünya Savaşı İmparatorluğun sonunu da beraberinde getirmiştir. Tüm bu süreç içerisinde Balkan ve Sarıkamış felaketleri gibi ağır başarısızlıklar yaşanmış da olsa, Gelibolu ve Kutü'l Amare gibi zaferler de kazanılmıştır. Bir çelişki gibi gözükse de bu zaferler yapılan reformların bir sonucu olarak, iyi eğitim görmüş Osmanlı subaylarının liderliği sayesinde mümkün olabilmektedir. Osmanlı ordusu asırlar sonra ilk defa Avrupalı rakipleri karşısında başarı elde edebilmiştir. 1910 tarihli yeniden yapılanma karnamesi ile Almanya, Fransa ve İngiltere'den önce ordunun teşkilat yapısının kare teşkilat yapısından üçgen teşkilat yapısına⁸² dönüştürülmesi örneği bu sıkıntılı dönemde bile planlı ve programlı reform gayretlerinin hayata geçirilmesinin güzel bir örneğidir. Birinci Dünya Savaşı sonrasında imparatorluk her ne kadar mağlup olarak işgale uğramış olsa da, ateşkes antlaşmasının imzalanmasından bir yıl sonra, Anayurdun kurtarılması amacıyla girişilecek Kurtuluş Savaşı'nın çekirdeğini yine bu ordu oluşturacak ve yine bir Osmanlı paşası olan Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde Türk milli ordusuna dönüşecektir. Bu bölümde dikkati çeken en önemli noktalardan birisi ise kitabın bir başka ezberi daha bozarak özellikle *Birinci Dünya Savaşı boyunca kazanılan askeri başarıların tamamını Alman subayların katkılarına bağlayıp, tüm başarısızlıkları ise Osmanlı subaylarına mal eden* görüşün ne kadar yanlış olduğunu örneklerle gözler önüne sermesidir.

Bu özetlemenin sonrasında kitapla ilgili genel değerlendirmelere yer vermek yerinde olacaktır. Eserin Gültekin Yıldız editörlüğünde kaleme alınan *Osmanlı Askeri Tarihi (1792-1918)* isimli kitap ile

⁸² Kare yapıdaki her tümeninde iki tugay ve her tugayda iki alay alay teşkilatı yerine, her tümenin üç alay her alayın üç taburdan kurulu olduğu teşkilat yapısı. Bu yapıda iki tugay kh. ve bir alaydan tasarruf edilebilmekteydi.

birlikte askeri tarih alanında özellikle de Osmanlı askeri tarihi konusunda önemli bir boşluğu doldurduğu aşikârdır. Ancak incelediğimiz eserin sadece belirli bir dönemi incelemeyip, tüm imparatorluk dönemini *bütüncül bir yaklaşımla* kapsamaması önemli bir olumlu farklılıktır. Ancak, yazarlar tarafından da önsözde belirtildiği üzere *Osmanlı donanmasına kitapta yer verilmemiş olması* önemli bir eksiklik olarak kendisini göstermektedir.

Kitabın anlatım sistematığı içerisinde her bölümde ele alınan konular incelenen dönemin önemli harp tarihi örnekleriyle desteklenmektedir. Bu uygulamanın hem olumlu hem de olumsuz yanlarının olduğu düşünülmektedir. Olumlu yanı aşikârdır; okuyucuya konuyla ilgili somut örnekler sunulması. Ancak askeri terminoloji, yeterli siyasi tarih ve coğrafya bilgisi eksikliği gibi çeşitli nedenlerle harp tarihi örneklerini anlama konusunda yaşanabilecek sıkıntılar kitabın genelinden elde edilebilecek faydayı azaltıcı bir etki oluşturabilir. Harp tarihi örneklerinin uygun askeri krokilerle desteklenmesi müteakip baskılarda dikkate alınmalıdır.

Kitapta yer alan askeri kavramların yerli yerinde kullanılması, modern muharebe kavramlarına hâkimiyet, harp tarihi örneklerinin askeri jargona uygun akıcı anlatım üslubu yazarların emekli subay olmalarının olumlu etkisi olarak kendisini göstermektedir.

İmla hatası ve kelime yanlışlığının tespit edilemediği eserde, emekli subay olan yazarların önsözde muvazzaf subay olarak tanıtılmasının (s. XV) ve yine önsözde eserin isminin "*Osman Gazi'den Mustafa Kemal'e Osmanlı Askeri Tarihi*" olarak belirtilmesinin kitabın İngilizce baskısının kaleme alındığı zamandan kalma esasa yönelik olmayan basit şekli hatalar olduğu değerlendirilmektedir.

Kitap her ne kadar yazarları tarafından da belirtildiği üzere askeri tarihe ilgili okuyuculara bir referans eser niteliğinde olsa da bizce onun asıl kıymeti *Osmanlı ordusunun hayata geçirmeye çalıştığı askeri reform ve dönüşüm gayretlerini* detaylı bir şekilde *sebep-sonuç ilişkisi içerisinde* ortaya koymuş olmasıdır. Değişmeyen tek şeyin değişim olduğu, durmanın düşmek anlamına geldiği günümüz paradigmalarda dünyasında askeri paradigmayı yakalayamamanın ne tür sonuçlar doğurabileceği konunun uzmanları ve karar vericiler tarafından çok iyi irdelenmelidir. Bu irdeleme sadece askerlerle sınırlı kalmamalı, yönetici pozisyonunda görevli siviller tarafından da kurumsal gelişim faaliyetlerinin yürütülmesinde dikkat edilmesi gerekli hususlar kitapta sunulan tarihi örnekleri ışığında itina ile ortaya konmalıdır. Kitabı özellikle asker personelin okumasını tavsiye ediyoruz. Vakit bulamama bahanesi veya farklı sebeplerle kitabın tamamını okuyamayacaklarının en azından üç, dört ve sonuç bölümünü okumalarının faydalı olacağını değerlendiriyoruz.

Konusunda referans eser olma amacıyla ortaya konulmuş olana kitabın kaynakça bölümünün konu ilgi duyanlara zengin bir bibliyografya sunduğu ve yürütülecek çalışmalara ışık tutacak nitelikte olduğu görülmektedir.

İncelememizin sonuna doğru kitabın kapak resmine küçük bir eleştiri getirmek istiyoruz. Büyük bir imparatorluğunun askeri tarihini inceleyen böylesi bir referans eserde kapak resmi olarak Osmanlı ordusunu daha iyi tasvir edecek bir resmin kullanılmasının daha uygun olacağı görüşündeyiz. Böylesi bir resmin kullanılmasının kitabın albenisini de artıracığı kanısındayız.

Yazarlar kitabın farklı yerlerinde Osmanlı askeri tarihi konusuna yönelik bakir çalışma alanlarını ve spesifik çalışma konularını da araştırmacıların dikkatine sunmaktadır. Biz de askeri tarih alanında benzer çalışmaların artması temennisiyle bu alanları müstakbel araştırmacılarının dikkatine sunarak incelememize son veriyoruz.

- Klasik dönem Osmanlı ordusu komuta ve kontrol sistemi, emir komuta ilişkileri, karargâh ve kurmay hizmetleri.
- Klasik dönem Osmanlı ordusu içerisindeki paralı askerlerin etnik ve dini yapısı.
- 18. yy serhat bölgeleri ile ilgili askeri tarih çalışmaları.
- 1848-1849 özgürlük mücadeleleri sırasında ülkeye gelen Macar ve Polonyalı mültecilerin Osmanlı askeri sistemine ve toplumuna olan katkıları.
- Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusunun muharebe etkinliğinin değerlendirilmesi.

